

RECORDWINSTEN VOOR DE INDUSTRIE, PEANUTS VOOR DE BOEREN

SAMENVATTING

De nederige aardappel, icoon van de Belgische landbouw en basisingrediënt in de Belgische keuken, is de laatste decennia het symbool geworden van de landbouwindustrialisatie. Greenpeace vecht die industrialisatie, met een focus op ongebreidelde schaalvergroting en monocultuur, aan. Want, het zijn niet de boer·inn·en die de vruchten plukken van hun arbeid. Onlangs nog kwamen landbouwers op straat en lieten ze hun zorgen over hun levensonderhoud en de toekomst van de landbouw in België luid en duidelijk horen. Ze bevinden zich in een precaire situatie, met winstmarges die zo klein zijn dat veel boer·inn·en hun toekomst onzeker achten.

WINST BINNENRIJVEN IN VOLLE VOEDSELINFLATIE

Ons rapport benadrukt dat zowel de consument als de landbouwer het economisch moeilijk heeft. Dat terwijl de winsten van de voedingsindustrie de pan uit rijzen. Sinds 2021 is de consumentenprijsindex in België sterk gestegen, waardoor voedsel een groter deel van het huishoudbudget in beslag neemt. De algemene consumentenprijsindex steeg sinds 2015 met 26%. En de prijzen van aardappelen en aanverwante producten maakte zelfs een prijsstijging van 61%¹ door. Uit monitoring in supermarkten blijkt dat ook de prijs van aardappelproducten zoals diepvriesfrietten sterk is gestegen, met 51% in 2022².

Maar het zijn niet de landbouwers die van deze prijsstijging profiteren. Onze analyse wijst op een opvallend onevenwicht in de waardeverdeling, waarbij de boer·inn·en die de Belgische landbouweconomie in stand houden, amper delen in de winst. Dit doet vermoeden dat invloedrijke voedingsbedrijven hun machtspositie hebben uitgebuit om prijsverhogingen af te dwingen en hun marges te verhogen tot boven de reële inflatie.

Om inzicht te krijgen in de winstevolutie namen we Belgapom onder de loep, de lobby van de aardappelindustrie met 81 leden³. Zij zagen hun netto toegevoegde waarde en totale activa consistent groeien over bijna 10 jaar, wat wijst op een bloeiende sector. In 2022 zijn de bedrijfswinsten (+657%), de totale activa (+19%) en de netto toegevoegde waarde (+82%) aanzienlijk gestegen. Deze stijging is vooral te danken aan de Big 7 - Clarebout Potatoes, Agristo, Lutosa, Mydibel, Ecofrost, Farm Frites Belgium en Aviko Belgium - dominante spelers op de Belgische en internationale aardappelmarkt, die samen ongeveer 90% van de Belgische markt controleren en wereldwijd exporteren op grote schaal.

1 Eurostat, "HICP - annual data" <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/9feab1c3-a343-4456-86e8-985fbff35077?lang=en>

2 Testaankoop, "Inflatie in de supermarkt heeft daling ingezet, maar blijft met 19% bijzonder hoog", 2023 <https://www.test-aankoop.be/familie-privé/supermarkten/pers/inflatie-januari-2023>

3 Belgapom, "Ledenlijst", <https://belgapom.be/nl/ledenlijst/>

Kerncijfers:

- **Omzetgroei:** in 2022 steeg de omzet van de Big 7 met 44%, van €2,3 miljard in 2021 naar €3,4 miljard. De koploper was Clarebout Potatoes met een stijging van 62% tot meer dan €1 miljard.
- **Netto toegevoegde waarde:** verdubbeld van €329 miljoen in 2021 naar €725 miljoen in 2022, wat wijst op een aanzienlijke waardecreatie.
- **Operationele winst:** steeg met een duizelingwekkende 1444%, van €25 miljoen in 2021 naar €387 miljoen in 2022, een uitzonderlijk hoge winstgevendheid.

De Belgische aardappelverwerkende industrie brak in 2022 opnieuw een record: 6,2 miljoen ton verwerkte aardappelen, een stijging van 18% ten opzichte van 2019, het vorige record.

De omzet en netto toegevoegde waarde van de Big 7 stegen echter disproportioneel met respectievelijk 67% en 132% tegenover 2019, terwijl de bedrijfswinst sindsdien zelfs met 1380% is gestegen, van €26 miljoen in 2019 naar €387 miljoen in 2022. De omzet en winst zijn dus veel sterker gestegen dan de verwerkte volumes en de grondstofprijzen. Dit veronderstelt dat inflatie als hefboom gebruikt werd om de winstmarges onevenredig te verbeteren.

ALLE RISICO'S VOOR DE BOER-IN, DE WINST VOOR DE INDUSTRIE

In België worden aardappelen vooral verhandeld op twee manieren: de contractmarkt (70% tot 75% van de omzet⁴) en de vrije markt. De contractmarkt biedt de landbouwer financiële voorspelbaarheid met vooraf vastgelegde afspraken over de prijs en de te leveren hoeveelheid, terwijl de vrije markt wordt gestuurd door de Belgapomprijsnotering op basis van een schommelende dynamiek van vraag en aanbod. Bij beide manieren van werken zit een aanzienlijk machtsonevenwicht ingebouwd tussen de landbouwers en de sterk geconcentreerde markt (de grootste aardappelverwerkende bedrijven, waaronder de Big 7, hebben 87,32% van de industrie in handen).

Zo staat er bijvoorbeeld in contracten dat landbouwers zelf het kostenverschil tussen de contractprijs en de marktprijs moeten dekken als ze tekortschieten door factoren zoals het weer⁵. Op de vrije markt worden de prijzen dan weer wekelijks bepaald door Belgapom, de beroepsvereniging van de aardappelgroothandel en aardappelverwerkingsbedrijven. Het is dus de industrie zelf die beslist wat de prijs op de vrije markt moet

⁴ Prijzenobservatorium, "Analyse van de prijzen 2019 Deel III: Analyse van de marktwerking van de aardappelkolom in België" 2020 <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/analyse-van-de-prijzen-2019-0>

⁵ LandBouwLeven, "Aardappelcontracten juridisch bekeken", 2020 <https://www.landbouwleven.be/9518/article/2020-11-19/aardappelcontracten-juridisch-bekeken>

zijn. Zo hebben ze alle touwtjes in handen om de prijzen en winsten op te drijven ten koste van de landbouwer en de consument⁶.

Boer·inn·en betalen de prijs voor deze onevenwichtige machtsverhouding. Tegenover de €3,4 miljard inkomsten van de Big 7 in 2022 en de €387 miljoen winst, staan gemiddelde inkomsten van €591 miljoen voor de landbouwer⁷. Dit betekent dat voor elke kilogram aardappelen en diepvriesfrietten die in supermarkten werden verkocht aan gemiddeld respectievelijk €1,63 en €1,75 in 2022⁸, gemiddeld slechts €0,18 naar de boer·in ging. Trek daar nog de kosten af, en er blijft slechts €0,02 per kilogram over als verloning voor de landbouwer. Dit verschil is nog opmerkelijker als je de lokale frituur bezoekt: van een pakje friet van €2,64⁹ gaat een schamele €0,06 naar de boer·in. Deze cijfers zijn gemiddelden, maar illustreren wel de oneerlijke winstverdeling tussen de landbouwers en de industrie, en wijzen op een diepgeworteld probleem in het winstdelingsmodel van de sector.

De Belgische aardappelteelt is een risicovolle sector met variabele opbrengsten door het onvoorspelbare weer. Voeg daarbij de marktschommelingen, de marktconcurrentie met zeer weinig productdifferentiatie en de contractvoorwaarden¹⁰, en je hebt een systeem waarin de landbouwers het gros van de risico's dragen.

Landbouwers zitten van het zaaien tot het oogsten bovendien gevangen in een systeem dat hun autonomie en financiële stabiliteit beperkt. Ze moeten noodgedwongen opschalen of de markt verlaten¹¹, waardoor ze dieper in de schulden komen te zitten naarmate ze meer land en dure apparatuur aanschaffen om concurrerend te blijven. De drang naar efficiëntie en schaalvergroting, noodzakelijk om te overleven onder de huidige economische druk, tast paradoxaal genoeg de natuurlijke hulpbronnen aan die essentieel zijn voor de levensvatbaarheid van de landbouw op lange termijn, en leidt bijvoorbeeld tot een intensief gebruik van pesticiden en meststoffen.

BOER·INN·EN IN DE FRONTLINIE VAN DE KLIMAATCRISIS

Doordat aardappelgewassen zo gevoelig zijn voor weersschommelingen is de Belgische landbouwer bijzonder kwetsbaar voor de klimaatcrisis. De afgelopen jaren hebben extreme omstandigheden een zware impact gehad

6 Philip H. Howard, "Concentration and Power in the Food System", 2021, Contemporary Food Studies, ISSN: 2058-1807

7 Statbel, "Land- en tuinbouwbedrijven" <https://statbel.fgov.be/nl/themas/landbouw-visserij/land-en-tuinbouwbedrijven#figures>

8 TestAankoop, "Inflatie blijft dalen in de supermarkt", 2024 <https://www.test-aankoop.be/familie-privé/supermarkten/nieuws/inflatie-februari-2024>

9 Kristof Simoens, "Pak frieten is fors duurder en daar hebben ook de frituristen het moeilijk mee: "Maar één valabel alternatief voor prijsstijging"", 2023, Nieuwsblad https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20230208_97242861

10 "Gedragscode voor het opmaken van contracten in de aardappelsector", https://belpotato.be/_library/_files/GEDRAGSCODE_CONTRACTEN_AARD2021.pdf

11 Steven Vanden Bussche, "De gouden knol blinkt niet voor iedereen", Apache, 2021 <https://apache.be/2021/02/17/vrije-aardappelmarkt>

op het aanbod, hun opbrengsten en hun levensonderhoud¹². Ze hebben voor enorme uitdagingen gestaan, van verwoestende overstromingen en ernstige droogte tot de Covid-pandemie. En 2024 lijkt opnieuw bijzonder moeilijk te worden voor de landbouwgemeenschap nu de vele regenval de oogst bedreigt: 61% van de landbouwers rapporteert aanzienlijke verliezen. Door de extreme weerpatronen, die naar verwachting zullen verergeren, is er dringend nood aan aangepaste landbouwpraktijken.

EISEN EN POLITIEKE AANBEVELINGEN

Het is essentieel dat we de valse opsplitsing tussen de financiële levensvatbaarheid voor de boer·inn·en aan de ene kant en de ecologische duurzaamheid aan de andere kant overstijgen. Om een duurzame toekomst voor onze voedselsystemen te garanderen, is het cruciaal om over te stappen op een voedselsysteem dat zowel de landbouwers als het milieu respecteert, zeker nu de impact van de klimaatcrisis toeneemt.

Om de onderhandelingspositie van landbouwers binnen de aardappelindustrie te versterken, raden we aan om landbouwcoöperaties te versterken. We zien een rol weggelegd voor de overheid als onpartijdige scheidsrechter in de onderhandelingen tussen boer·inn·en en de industrie. Een andere aanbeveling is om de Belgapom-prijs af te schaffen en te vervangen door prijsmechanismen die de werkelijke marktomstandigheden en productiekosten weerspiegelen. Dit laatste geldt trouwens voor de hele landbouwsector: het is cruciaal dat onze regeringen de landbouwprizen in hun geheel wettelijk en doeltreffend beschermen, want deze zouden nooit onder de kostprijs van duurzame productie mogen liggen.

Daarnaast moeten de machtsverhoudingen binnen de agrovoedingsketens in evenwicht worden gebracht. Een versterking van het prijzenobservatorium - dat bevoegd is voor onderzoek naar het prijsverloop, het prijsniveau, de marges en de marktwerking van de Belgische economie - is een eerste stap daarin. Ook zijn degelijke controles en sancties op oneerlijke praktijken in de agro-industrie essentieel. Met het oog op coherentie, zou België moeten pleiten voor een regulering van de wereldhandel in landbouwproducten en een standpunt moeten innemen tegen toekomstige vrijhandelsakkoorden die de transitie van onze voedselsystemen in gevaar brengen.

Om de ontwikkeling te stimuleren van robuuste gewasvariëteiten die minder chemische inputs vereisen, is investeren in onderzoek en ontwikkeling noodzakelijk. Daarnaast moet er een afzetmarkt voor deze variëteiten worden gegarandeerd door te zorgen dat ze de voorkeur krijgen tegenover de agro-industrie en grote retailers. Tegelijkertijd moeten onze regeringen een coherent plan ontwikkelen dat alle landbouwers in staat stelt om af te stappen van pesticiden en synthetische meststoffen, en moet de overgang van chemicaliën naar een agro-ecologische teelt massaal worden gefinancierd.

¹² Vito, "De Impact van extreem weer op de aardappelteelt", 2021, <https://vito.be/nl/nieuws/de-impact-van-extreem-weer-op-de-aardappelteelt>

Tot slot moeten ondersteuningsmechanismen worden ontwikkeld en uitgebreid naar de hele boerengemeenschap, om landbouwers te beschermen tegen de financiële risico's die gepaard gaan met extreme weersomstandigheden, zodat natuurrampen niet leiden tot hun economische ondergang.

De volledige lijst met beleidsaanbevelingen kan je terugvinden op het einde van de uitgebreide versie van het rapport (dit is enkel beschikbaar in het Engels).

[Lees het volledige rapport](#)

Colofon

RECORDWINSTEN VOOR DE INDUSTRIE, PEANUTS VOOR DE BOEREN

Publicatiedatum: 26/06/2024

Auteur: Amadeo Ghiotto

Layout: [inextremis.be](https://www.inextremis.be)

Coverafbeelding: © iStock / Sjo

We danken Albane Aubry voor haar gewaardeerde feedback. De auteur neemt echter de verantwoordelijkheid op voor de inhoud van dit rapport.

© Greenpeace België 2024